

Beszámoló a „Nyelvészeti kutatások a tartalomfejlesztés és a dokumentáció területén – DOKU 2020” konferenciáról

A konferenciát a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Magyar Nyelvtudományi Tanszékének a Terminológiai Kutatócsoportja (TERMIK) és a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa (MaTT) szervezte 2020. február 6-án, az egyetem Reviczky utcai épületében. A konferencián elhangzott előadások témája aköré csoportosult, hogy a nyelvészeti kutatások és a tartalomfejlesztés milyen szerepet töltenek be, illetve hogyan nyilvánulnak meg a dokumentáció területén.

A tizenöt előadásból álló előadássorozatot három egységre bontották a szervezők: az első szekció a Szakszövegírás, szakfordítás és műszaki dokumentáció I. címet viselte, szekcióelnöke Dér Csilla Ilona volt. A második szekció a Szakszövegírás, szakfordítás és műszaki dokumentáció II. címet kapta, szekcióelnöke Fogarasi-Nuber Katalin volt. A harmadik szekció pedig Orvosi dokumentáció címmel, Tamás Dóra Mária szekcióelnökségével zajlott.

A rendezvényt az egyetem rektorhelyettese, Kurucz György nyitotta meg köszöntőbeszédével. Ezután Bölcskei Andrea egyetemi docens, a Magyar Nyelv-, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet vezetője ismertette a konferencia tematikáját, majd bemutatta a kutatócsoport közelmúltban megjelent tanulmánykötetét (Fóris Ágota – Bölcskei Andrea szerk. 2019. *Dokumentáció, tartalomfejlesztés és szakírás*. Budapest: KRE – L'Harmattan).

Az első szekció első előadását Fóris Ágota (KRE TERMIK) tartotta *Tartalomfejlesztés és dokumentáció – nyelvészeti vonatkozások* címmel. A dokumentációkutatás kialakulásáról rövid történeti áttekintést nyújtott, majd felvázolta a dokumentációkutatás legfőbb kérdéseit, nehézségeit, kutatási módszereit és feltárta a nyelvészettel való kapcsolatát. Az előadásban elhangzott, hogy a dokumentáció kutatásának legfőbb nyelvészeti területe többek között maguknak a folyamatoknak a vizsgálata (pl. a dokumentációkészítés folyamata egy vagy több nyelven, a fordítási folyamat és a részfolyamatok, a fordítóirodák folyamatirányítási rendszereinek vizsgálata), illetve a nyelvészet megjelenése és a nyelvészeti vizsgálatok lehetőségei a dokumentációs folyamatban (pl. az elkészült szövegek, terminusok, terminológiai adatbázisok, a forrás- és célnyelvi nyelvhasználat vizsgálata). Majd az előadó áttért a szakszövegírás kérdéseire, melyek szorosan kapcsolódnak a dokumentációhoz, és ismertette a szakszövegírás kritériumait és az azt befolyásoló tényezőket. Végül megfogalmazta, hogy a dokumentáció több szempontú vizsgálata és a tartalmak reprezentációs módjainak vizsgálata a gyakorlati felhasználhatóság szempontjából azért szükséges, hogy az eredményeik a fordítások és szakszövegek készítése során felhasználhatóak legyenek, ezzel javítva a minőséget és megbízhatóságot, valamint azt, hogy az általánossá vált angol nyelv

mellett – a törvényi előírásoknak megfelelően – egyéb nyelveken is elérhető legyen egy adott tartalom.

Az első szekció második előadását Bölskei Andrea (KRE TERMIK) tartotta *A műszaki szakszövegírás alapelvei és az újabb kihívások* címmel. Először ismertette a témához kapcsolódó alapfogalmakat (információfejlesztés, műszaki dokumentáció stb.) és azt, hogy ezekbe mi tartozik bele, illetve milyen elméleti alapokon határozhatók meg. Ezután beszélt a műszaki dokumentáció létrehozásának folyamatáról, mely egy hétlépcsős modellben történik, illetve különös figyelmet szentelt a szak(szöveg)írók feladatának részletes bemutatására. Ezt követően a dokumentációkra vonatkozó általános kommunikációs szabályokat mutatta be. Végül felvázolta a műszaki kommunikáció újabb kihívásait, melyekbe beletartoznak többek között a szoftveres dokumentáció szabályozási módjai és a szakemberképzés problémái.

Az első szekció harmadik előadását Papp Eszter (KRE TERMIK) tartotta *Dokumentáció 4.0* címen. Bemutatta a dokumentáció kétféle létrehozását, az emberi és gépi dokumentációt, illetve a kettő kapcsolatát. Majd elmondta, hogy a dokumentáció minősége egy adott cég megítélésében fontos szerepet tölt be, és kitért arra is, hogy milyen igények támaszthatók ezzel kapcsolatban a cégek felé (pl. az ország nyelvén írják, tegyék többféle formátumban elérhetővé). Majd hozzátette, hogy angol nyelven egyszerűbben lehet dokumentációt végezni, mivel vannak arra vonatkozó angol nyelvű szabványok, míg például magyar nyelven nincsenek. Ezután rátért arra, hogy milyen kompetenciát, formátumot igényel egy használati útmutató elkészítése a 2012 és a 2019-es szabvány tükrében, valamint megfogalmazta, hogy az emberi dokumentáció szabványosítása mellett a gépi dokumentáció szabványosítása is fontos cél. Ezt követően bemutatta a Tekom által létrehozott okos dokumentációs rendszert és használatát. Végül felvetette a kérdést, hogy szüksége van-e az embernek a digitális világban írásos dokumentációra, amikor az audiovizuális és audiotartalmak is a dokumentáció egy speciális fajtájának tekinthetők.

Az első szekció negyedik előadását Csontos Nóra (KRE) *A tudás megosztásának módja a szakszövegekben. Az utasítás szerepe a szövegtípus(ok) kialakításában* címmel tartotta. Az előadás a kognitív kategorizáció elméleti alapjainak ismertetésével kezdődött, ezután az előadó hozzátette, hogy a kategóriák ebben az esetben nem nevezhetők homogénnek, határaik elmosódtak, és egy elem több kategóriába is tartozhat, mivel ezek a kategóriák a tudás (sémák, forgatókönyvek) alapján szerveződnek. Az előadó felvetette szubkategóriák létrehozásának lehetőségét, melyek a csomópontba rendeződés alapján jöhetnek létre. A saját korpuszvezérelt kutatásán keresztül szemléltette, hogy szövegtipológiai kategóriák így is szerveződhetnek. Továbbá megfogalmazta a kérdést, hogy mi is a szakszöveg, és létezik-e. Végül kiemelte, hogy a szakszöveget nem egy kategóriának, hanem egy diskurzustartománynak tekinti a kategóriák nem homogén természete miatt.

Az első szekció utolsó előadását Czinkóczki Ágnes és Fehér Ildikó (Tekom) tartotta *Szaknyelvi műfajok: A műszaki szakszöveg típusai és jellemzői* címmel. Előadásukban definiálták, hogy mi az a műszaki szöveg, illetve hogyan lehet ennek példányaikat csoportokba rendezni, mi ezeknek a célja és milyen módon jutnak el a felhasználóhoz. Megjegyezték, hogy a műszaki dokumentáció a termék részét képezi, célja, hogy a termék használatának biztonságosságát lehetővé tegye, ezért tartalmaznia kell a termékre vonatkozó minden információt. Megállapították, hogy a dokumentáció során fontos figyelembe venni azt is, hogy ki a célcsoport, akinek a termék készül, és ennek tudtában létrehozni azt. Végül pedig bemutatták, milyen különféle publikálási csatornák (pl. közösségi oldalak, cég honlapja) léteznek és ennek megfelelően különböző formátumokban kell létrehozni a szövegeket (pl. pdf, papíralapú).

A második szekciót Dér Csilla Ilona (KRE TERMIK) *Diskurzusjelölő-használat építészeti-műszaki dokumentációkban* című előadása nyitotta meg. Először a diskurzusjelölők definiálására és bemutatására került sor, majd a korpusz ismertetésére, mely a Magyar Követeléskezelő Zrt. és a Magyar Építész Kamara engedélyezési és kivitelezési terveiből és útmutatásaiból épült fel és ebből kerültek kigyűjtésre manuálisan a diskurzusjelölők. Az előadó megállapította, hogy sokszor diskurzusjelölők helyett például zárójeleket, címekeket, táblázatokat alkalmaztak, továbbá hiányoztak a tipikus diskurzusjelölők (melyek a beszédben gyakoribbak), valamint, hogy ezek a diskurzusjelölők a szöveg tagolásának eszközei voltak ezekben az iratokban.

A második szekció következő előadása Sólyom Réka (KRE TERMIK) *Egy orvostechikai eszközökről szóló EU-rendelet fogalommeghatározásainak szemantikai jellemzői* című előadása volt. Az előadó bemutatta a kutatási előzményeket és az Európai Parlament és Európai Tanács egy 2017-es orvostechikai eszközökről szóló rendeletét vette alapul a vizsgálataihoz, melyekben metaforákat és metonímiákat kutatott. Az említett rendeletekben fellelhető metaforákat és szemantikai jellegzetességeiket mutatta be a megértés folyamatának szempontjából. Megállapította, hogy nagyon fontos szerepet töltenek be ezek a nyelvi képek a szakszövegben, továbbá, hogy erős az antropomorfizációs megszemélyesítés jelenléte a testtel, szervezettel kapcsolatban (pl. „a szervezet megóvja”). Hozzátette, hogy a metaforák és a metonímiák funkciójukat tekintve leginkább szűkítő, pontosító szerepben jelennek meg.

A második szekció harmadik előadását Faludi Andrea (KRE TERMIK, LEG Zrt.) tartotta *A terminológia helye a fordítás folyamatában – szabványok, előírások és a fordításszolgáltatók gyakorlata* címmel. Az előadó célja az volt, hogy meghatározza a terminológia helyét a fordításban a fordítóirodák gyakorlatának tükrében, személyes tapasztalataival kiegészítve azt. Elsősorban bemutatta a fordítási folyamat állomásait, elmondta, hogy a folyamat mely részei igényelnek magas nyelvi kompetenciát, megállapította továbbá, hogy a

terminológia leginkább az előkészítési és az ellenőrzési fázisban jelenik meg a fordítás során. Majd feltárta a tartalommenedzsment és a terminológia kapcsolatát (pl. termékspecifikus terminológia kialakítása). Kitért még arra, hogy a szolgáltatók pénz hiányában nemigen alkalmaznak szakképzett terminológusokat, valamint bemutatta a terminológiai adatbázisokra vonatkozó gyakorlatot a saját kutatása (interjúk egy fordítóiroda alkalmazottaival) és tapasztalatai alapján.

A második szekció negyedik előadását Sermann Eszter (SZTE és KRE TERMIK) *Dokumentációhoz kapcsolódó fogalmak a Cercaterm katalán terminológiai adatbázisban* címmel tartotta. Az előadását egy spanyol–katalán történelmi áttekintéssel kezdte annak érdekében, hogy bevezethesse a látogatókat a Cercaterm katalán adatbázis használatába. Elmondta, hogy ez az adatbázis azért képvisel értéket, mert közel tízmillió katalán beszélő él, és a katalán tartományban a spanyol mellett a katalán hivatalos nyelv, emellett ismertette a létrehozás technikai és társadalmi hátterét. Az adatbázist 1986-ban hozta létre a TermCat csapata, és mára 230000 bejegyzéssel és 31 témakörrel rendelkezik. Külön előnyére válik, hogy laikusok is írhatnak bejegyzést, ezáltal népszerűsítve és segítve a terminológusok munkáját.

A második szekció ötödik előadását Tamás Dóra Mária (OFFI Zrt. és KRE TERMIK) tartotta *Tartalom és dokumentáció a terminológiai adatbázisokban* címmel. Először ismertette a dokumentáció fogalmát, és a dokumentációt mint információtudományt nevezte meg. Bemutatta a terminológiamenedzsment feladatait, eszerint terminusokat kell feldolgozni, és terminológiai adatbázisokat kell létrehozni releváns adatok feldolgozásával és hozzáadásával, így segítve a további terminológiai munkálatokat. Megjegyezte, hogy a terminológiai adatbázisok építése már az 1980-as években megkezdődött világszerte, ezek fogalomalapú szemléletmód alapján készülnek, és hogy ezek a dokumentáció során felhasználhatóak. Elhangzott még, hogy mit és milyen módon kell dokumentálni, ami azért fontos, mert ez adja a minőséget és a megbízhatóságot, végül megismerhette a közönség az adatbázis-építés feltételeit, folyamatát, módját és fajtáit.

A harmadik szekció első előadását Fogarasi-Nuber Katalin (SOTE) és Patonai Zoltán (PTE) *Az orvosi dokumentáció szerepe és jelentősége. Az akut ellátással, sérülésekkel és a halál okával kapcsolatos orvosi dokumentumok* címmel tartotta. Az előadásban elhangzott, hogy az orvosi dokumentáció kötelező, melyet a valóságnak megfelelően, részletekbe menően kell vezetni, viszont csak a jogosultak férhetnek hozzá, valamint a hozzáférés is kontrollált, továbbá, hogy a beteg megnézheti és kikérheti a saját dokumentumát. A dokumentáció nyelvezetének jellemzőit is bemutatta az előadás. Külön kitért a dokumentumok kommunikációs stílusára, hogy milyen, amikor egy másik orvoshoz szól, illetve, hogy a beteg számára hogyan teszik érthetővé a diagnózist. Megjegyezte, hogy sok rövidítés található ezekben a szövegekben, melyeknek nincs összefoglaló

rendszerük, így ez megnehezíti az orvosok egymás közti kommunikációját. Végül felvázolta az egységes terminológia hiányát és kidolgozásának fontosságát.

A harmadik szekció második előadását Fogarasi-Nuber Katalin (SOTE), Varga Éva Katalin (SOTE) és Patonai Zoltán (PTE) tartották *A kórházi ellátás dokumentumai* címmel. Elsőként ismertették a kórlap fogalmát, mely alatt több dolgot is érthet olykor a kórházi személyzet. Ezt követően képekkel szemléltették a dokumentumok különböző típusait. Ide tartoznak többek közt a zárójelentések, egyes kísérődokumentumok, műtéti dokumentumok, ambulánslapok, lázlapok stb. Továbbá elhangzott, hogy ezeknek a dokumentumoknak vannak szakmai és polgári felhasználású példányai is, melyeket szintén képeken láthatott a közönség.

A harmadik szekció következő előadását Ludányi Zsófia (EKE) és Varga Éva Katalin (SOTE) tartották *A szemészeti dokumentáció jellegzetességei* címmel. Először ismertették a vizsgálati anyagot, amely egy budapesti szemklinika dokumentumaiból tevődött össze, és 138.000 szövegszót tartalmazott. Ezekből több mint hatszáz rövidítést sikerült jegyzékbe venni. Bemutatták, hogy néz ki egy szemészeti ambuláns lap és milyen információkat kell tartalmaznia, majd ismertették a kommunikációs stílusok vizsgálatának eredményeit, mert a kommunikáció tulajdonképpen ezen keresztül történik meg egy másik orvossal, egy látszerésszel és egy beteggel is. Például az orvos és orvos közti kommunikáció esetén az udvarias üdvözlési formák nagyon gyakoriak, míg a beteggel vagy a látszerésszel történő kommunikáció során nem fordulnak elő. Hozzá tették, hogy számos rövidítéssel és latin szótóval találkoztak a kutatásuk során.

A harmadik szekció negyedik előadását Varga Éva Katalin (SOTE) tartotta *A betegtájékoztató mint egészségügyi dokumentum* címmel. Az előadás a betegtájékoztató tartalmi elemeinek ismertetésével kezdődött, melyek közé tartozik például az adott gyógyszer összetétele, a gyógyszer neve, fajtája, alkalmazási módja, ideje és száma stb. De fontos, hogy ezeket az információkat a dobozon is fel kell tüntetnie a gyártó cégnek, anélkül nem lehet forgalomba hozni a gyógyszert. Tehát ez egy olyan dokumentáció, melyet a termékkel együtt kötelező a beteg tulajdonába bocsátani, mivel így szerezhet információkat róla.

A harmadik szekció ötödik előadását, amely egyben a konferencia utolsó előadása volt, Kuna Ágnes (ELTE) és Mány Dániel (ELTE) tartották *Rák, tumor, NLP – A betegtájékoztató szövegtípusának terminológiai kérdései* címmel. Elmondták, hogy a betegtájékoztató tulajdonképpen egyfajta közvetítőnyelv az orvos és a beteg közt, majd ismertették a betegtájékoztató mint szövegtípus tipológiai (pl. forma, tagolás, betűtípus) és pragmatikai (pl. eufemizmusok, érzelmi megnyilvánulások) jellemzőit, funkcióját. Végül ezeket négy esettanulmányon mutatták be, kitérve a betegtájékoztatók fordítása során jelentkező terminológiai kérdésekre is.

A konferenciát Fóris Ágota, a Terminológiai Kutatócsoport vezetője zárta beszédével, melyben felvázolta a téma további kutatási kérdéseit, irányait és köszönetet mondott az előadóknak.

BALOGH ORSOLYA
KRE BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszék
orsollia@gmail.com